

ETOS I EROS BRODOLOMNIČKOG JEZIKA

(Srđan Srdić: *Srebrna magla pada*, Partizanska knjiga, Kikinda, 2017)

Pisanje ako je valjano (...) samo je drugi naziv za razgovor.
Lorens Stern

Ova knjiga sastoji se u neku ruku od više knjiga, a naročito od dve.
Hulio Kortasar

Iako konvencije žanra nalažu da se prednost da piscu i knjizi o kojoj se namerava kazivati, dozvoliću sebi mali intimistički zaokret. Nadam se da će ispovedno kazivanje kojim nameravam da otpočnem osvrtno na roman *Srebrna magla pada* opravdati činjenica da je podstaknuto, naravno, samim romanom, kao i moja namera, pa i pokušaj da intimni, odnosno estetski doživljaj koji mi je donelo čitanje romana donekle poopštim uz (ne)milost teoretisanja.

Elem, prvi čitalački susret sa romanom bio je dinamično i vrtoglavo iskustvo – iskustvo koje je u pojedinim trenucima sezalo u teskobna i onespokojavajuća stanja, da bi povremeno bivalo ozareno energijom poleta i vitalističkim impulsima. Ili, sažeto kazano – partija šaha tokom slobodnog pada. Čitajući roman i doživljavajući (mada u ovom slučaju bilo bi opravdano posegnuti i za glagolom *preživljavajući*, ali ću se suspregnuti od pretencioznosti bar u uvodu pasusu) različita emotivna stanja i psihosomatske reakcije, tekst je uporno bivao korak-dva ispred mene. Ili pak tik iza mene, dišući mi u teme, kao u zasedi. Upravo tako. Nizale su se stranice, prikazana predmetnost mi je uporno izmicala, ostajući u nekakvom hipnotičkom, pa i somnambulnom procepu – ili sam ja ostajala u procepu, nespremna u prvi mah za sve ono sa čim roman suočava, šta ogoljava, koje granice prekoračuje.

Međutim, od prvog čitalačkog trena bila sam u potpunoj vlasti jezika *Srebrne magle...*, njegov jezički *salto mortale*, čiji učinci sežu do same nutrine bića, jedan je od najdubljih doživljaja tokom čitanja ovog romana. Jezičko iskustvo romana bih najradije opisivala van konceptualnih ili kategorijalnih okvira. U tom slučaju bih govorila o njegovim leksičkim i sintaksičkim prelomima, iščašenjima, ponornicama, erupcijama, sečivima, oblinama, o jeziku koji izbija dah poput udarca u stomak i koji miluje poput toplog poljupca u čelo. Reč je o *pisivom* tekstu, tekstu koji je *moja muka, moje zadovoljstvo*, i, onaj presudni, a tako redak, korak dalje, *uživanje*.

Prigodom romana *Srebrna magla pada* doslovno se mogu ponoviti Adornove reči kazane za Kafkinu prozu – od nekadašnjeg navodno bezinteresnog posmatrača on traži očajnički napor; njegovi tekstovi postavljeni su tako da između njih i njihove žrtve ne ostaje konstantan razmak, nego joj oni do te mere diraju afekte da se mora bojati kako će ispričano naleteti na nju kao lokomotiva u najnovijoj trodimenzionalnoj filmskoj tehnici. Valjalo bi, uostalom, sačiniti i jednu tipologiju „implicitnih čitalaca“ Srdićevih tekstova (pojedini od njih bi, verujem, bili dostojni kakve *L'Anthologie de l'humour noir*).

Primećeno je da literatura Srđana Srdića i posebno *Srebrna magla pada* zahteva strpljivog, upornog i koncentrisanog čitaoca, pa i čitaoca uzornih čitalačkih kompetencija. Međutim, pre bih rekla da Srdićeva književnost, ponajviše, iziskuje otvorenog čitaoca, čitaoca spremnog na rizik, spremnog na samoizlaganje i samoogoljavanje, čitaoca spremnog za *nesanicu*. Čitaoca spremnog da kroči u lavirint bez jemstva da će uspeti da uhvati nit koja će ga izvesti napolje. Tkanje, odnosno mreža, nameće se kao metafora koja može da posluži i kao pojmovni ekvivalent poetičkih stožera *Srebrne magle*. Dehijerarhizovana i otvorena struktura dela, cirkularna struktura bez konvencionalnih linearnih zapleta evocira Esherove petlje kao svoje poetičke ishode; mreža ne funkcioniše samo kao svojevrsna narativna mapa, već i kao egzistencijalni prostor, dvostruko kodiran – kao virtuelna relanost, prostor suodnosa između likova, koji se umnožavaju u svojim virtuelnim i narativnim identitetima, bez uporišta i konačišta; ali i mreža kao znak egzistencijalnog usuda, kao zamka ili klopka iz koje likovi nastoje da se pričanjem, raz/govorom međusobno izbave, a roman pamti drevnost svog antropološkog okvira i čina pričanja kao sučeljavanja sa smrću u njenim mnogoputim pojavnostima, vid bekstva, teskobnog pregovaranja i katartičkog uzmicanja.

Sudar čitaoca i teksta, ulazak čitaoca u tekst ili teksta u čitaoca, Srdić provocira eksperimentalnim i transgresivnim narativnim postupcima i formama, pozivajući ga na interakciju brojnim tekstualnim strategijama. Moći i nemoći dijaloga i komunikacije, u društvu inače opsednutom komunikacijom, ali ne i njenim etičkim učincima, nije samo opsektivna tema romana *Srebrna magla pada*, već je dobila i svoju autopoetičku artikulaciju. Raz/govor likova, pisanje kao dijaloški čin i forma, pokušaj je da se raščauri otuđeno sopstvo, da se probije solipsizam subjekta, da se ostvari susret (*Begegnung*) i postigne razumevanje (*Beziehung*), rečeno pojmovnikom Buberovog Ja/Ti odnosa. Višeslojnu komunikativnu, odnosno apelativnu funkciju vrši i pripovedanje u drugom licu. Deiktičke zamenice su i mesta identifikacije i mesta poroznih identiteta, ontoloških nestabilnosti, fluidnih identiteta, identiteta u stalnom procesu razmene i zamene, pucanja i sabiranja. One su pak i čvorne tačke u romanesknom svetu redukovane referencijalnosti, koja dodatno nijansira obescorenjenost likova i njihove još fluidnije karakterizacije u kojoj je naročito vlastito ime kao oznaka identiteta refleks krize. *Ti* je ogledalo *ja* i *vice versa*, *ti* je povod sa samoogoljavanje, autonaracijom, *ti* je mesto upisa, ali raslojenog subjekta, ono je prazno mesto koje i čitaoca poziva na upis, jedna od najsugestivnijih romanesknih metalepsi (valja spomenuti i autofikcionalizaciju Srđana Srdića i intermedijalne smernice, muzičke sugestije kojima otpočinju pojedini segmenti), koje mu ne da da se ogluši.

Interakcija se ispostavlja kao osa oko koje se sabiraju distorzični, asocijativni, izlomljeni i nekoherentni narativni segmenti. Nekonzistentnost duguju i odustajanju od tradicionalnih narativnih kompetencija, (sve)znanja, postojanosti, te otvorenosti za pripovedne nepouzdanosti, mimikrije i krivotvorenja. Međutim, dijalogika *romana u nastajanju*, možda najpodesnije deskriptivne odrednice *Srebrne magle...*, u pojedinim segmentima i hipertekstualnih naznaka, vrtoglave, precizno osmišljene i projektovane narativne kombinatorike i hibridnih pripovedačkih ukrštanja ne gradi se na liniji (postmodernističkog) ludizma i zagonetanja provokacije radi, nije suštinski autoreferencijalne svrhovitosti, odnosno rezultat narcisoidne autocentične samodovoljnosti, epistemološke skepe i suspenzije smisla.

Složena, odnosno ambivalentna struktura *Srebrne magle* tvori se ukrštanjem postupaka i različitih narativa specifičnih za „govornu prozu“ (*talk fiction*, Ajrin Kakands). Predstavljanje se povuklo u korist govora, dominira diskurs dramatizacije junakove (junakovih) psihe (psiha) i emotivnih elementarnosti, junakove traumatizovane psihe, te logika nelinearne i afektivne naracije majstorski (nije slučajna aluzija) svedoči, (auto)poetički osvedočava, može biti, romaneskno sidrište – traumu i meandriranje oko traumatskog kao neiskazivog, a sveprisutnog. Trauma, odnosno traumatični događaj čije natrone čitalac poput mrvica skuplja zalazeći sve dublje i dublje u šumu, oblikuje govor junaka, selekciju događaja o kojima se kazuje, a koja ne može da se povinuje kognitivnim opravdanjima jer izmiču racionalnom poimanju. Otuda se i gube konture i jasne granice između sećanja, vizija, košmara, prošlosti i sadašnjosti. Narativne linije nisu amimetične, već se mimetički princip ostvaruje u korelaciji sa amnezijom, izolacijom, utrulošću, odnosno realnošću traume koja je van empirijske kauzalnosti i hronotopičnosti, a koju tek čitalac treba da prepozna kao traumatski narativ. Otuda su i brojni formalni, pripovedački i tipografski postupci – narativne lakune i elipse, temporalne nesaglasnosti, diskontinuirana paginacija – tragovi koji pozivaju čitaoca na saučestvovanje.

Jer, svedočenje traume je, kako nas opominje psihoanaliza, ne samo lični, već i društveni čin. Čin koji zahteva Drugog kako bi se trauma/priča eksternalizovala i koja se može desiti tek uz hermeneutičko saučešće (prisustvo i empatija) Drugog. U slučaju *Srebrne magle...* to svedočenje, svedočenje koje se utemeljuje u *po-etici* razgovora, etosu koji priziva u svoje okruže i eros u koji se sliva kao krajnji saznanjno-smislaoni horizont i njegova puna mera, ali i opstanička nada, jeste i vid kritike savremene civilizacije čije opsesivno ogoljavanje privatnog i intimnog, govora o ličnom i intimnom, ide ka njegovoj vulgarizaciji, negiranju, simulaciji, komercijalizaciji, te anesteziranju i ukidanju minimuma čovečnosti, ali i želje, žudnje za drugim. Reč je o kritici koja je lišena povišenog tona, agitacijskih efekata, ubojitih targetiranja, verbalnih dvoboja i odmazdi; ona je utisnuta u psihodramu junaka i iz nje proističe, bivajući time i pregnantnija.

Narativnim strategijama i intertekstualnim slojevima i natuknicama roman *Srebrna magla pada* priziva u svoje okruže bogatu romanesknu tradiciju čija su dva junaka istaknuta epigrafima ovog teksta. Simulacija pisanja romana koja je, takođe, jedna od poetičkih okosnica knjige *Srebrna magla pada*, podsetila me je na fragment iz jednog romana Itala Kalvina sa kojim bih zatvorila ovaj osvrt, ali možda i otvorila neke buduće, komparativne dijaloge (možda i privukla potencijalne čitaoce): „Eto koliko si se od jučer promijenio, ti koji si vjerovao da ti je draža knjiga koja je nešto čvrsto, opipljivo i jasno definirano, pa se može uživati bez opasnosti, nego životno iskustvo koje čovjeku uvijek izmiče, jer je isprekidano i proturječno. Znači li to da je knjiga postala oruđe, komunikacijski kanal, dodirna točka?“ Srdićev roman jeste upravo to, lapidarno kazano – tačka koja spaja isprekidana i protivrečna iskustva njegovih likova i nas, čitaoca, i kao i svaki dodir, nije bezopasan. Ali je vredan rizika. Baš kao i ljubav čiju vrednost i smisao Srdićev roman imanentno-poetički najdublje svedoči.